

страноведческой направленности. Доказывается, что профессиональную подготовку будущих медицинских специалистов пронизывают ценности диалогового педагогического взаимодействия.

Ключевые слова: *иностранные студенты, высшее медицинское учебное заведение, профессиональная подготовка, социокультурная адаптация, социально-культурный компонент, гуманитарные дисциплины, воспитательная работа.*

SUMMARY

Semenog O. Socio-cultural component in the training of foreign medic students.

On the basis of analysis of scientific sources and practical experience the areas of socio-cultural component implementation in the training of foreign medic students at the universities in Ukraine are generalized, particularly in the study process of humanitarian disciplines and during the educational work.

It is proved that one of the factors of socio-cultural adaptation ensuring is input to the training programs of foreign medical students, particularly, those ingredients of socio-cultural component as intercultural, geographic, social, psychological, personal, that form readiness for intercultural communication on the principles of intercultural tolerance, adequate perception of cultural differences while maintaining the value attitude to the culture of nation.

The attention is focused on teaching courses of Ukrainian language as foreign, Ukrainian culture on the basis of personality oriented, competency, cultural, axiological and active methodological approaches, principles of humanization, interdisciplinary integration, and geographic orientation. The task of the humanities is to formation of the professionalism of a foreign student, the formation of his professional competence in speech and communication, in order to meet social and civic needs.

It is proved the importance of the humanities teacher's organization of interactive educational interaction with foreign students, which contributes to their more effective adaptation to the educational process. Socio-cultural component permeates extracurricular, educational work.

The purpose of the educational measures is a personal growth of future medics as professionals, who understand universal moral and ethical values, professional duty, honor and dignity and who has such features as humanity, compassion, kindness, altruism, optimism, perseverance, responsibility, discipline.

The prospect for further research is seen in the study of pedagogical conditions of implementation of the socio-cultural component in the training of foreign medical students in higher education institutions of Ukraine.

Key words: *foreign students, high medical schools, professional training, social and cultural adaptation, social and cultural component, humanities, educational work.*

УДК 34:378.091.2:343.82(477)

Любов Сітовська

Приватний вищий навчальний заклад
«Академія рекреаційних технологій і права»
orcid iD 0000-0002-4510-1046

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПЕНІТЕНЦІАРНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Автором розглядаються методичні аспекти підготовки майбутніх юристів до професійної діяльності в пенітенціарній системі України в умовах сучасного вищого

навчального закладу. У статті вказується, що під час експериментальної роботи для визначення сформованості готовності майбутніх юристів до професійної діяльності в пенітенціарній системі України виділено такі критерії: мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, особистісний. Зокрема, охарактеризовано методики визначення цих критеріїв. З'ясовано зміст пошукового, емпіричного та підсумково-узагальнювального етапів, організації дослідження щодо підготовки майбутніх юристів до професійної діяльності в пенітенціарній системі України.

Ключові слова: методична підготовка, критерії, показники, рівні, методики, педагогічні умови, майбутні юристи, пенітенціарна система.

Постановка проблеми. Проблема підготовки майбутніх юристів є досить гострою й постійно перебуває в центрі уваги науковців, які у своїх дослідженнях обґрунтовують шляхи її вирішення. У сучасному навчальному процесі важливо створити умови формування готовності майбутніх юристів до професійної діяльності в пенітенціарній системі України, озброїти на рівні компетентного володіння необхідними професійно-спрямованими знаннями, підготувати їх до здійснення ефективної професійної діяльності.

Отже, для організації роботи з формування готовності майбутніх юристів до професійної діяльності в пенітенціарній системі України, окрім з'ясування сутності цього процесу, важливе значення має розробка відповідного інструментарію для діагностування рівня сформованості структурних компонентів означеної готовності.

Саме тому виникає необхідність з'ясування, за яких саме критеріїв, показників та рівнів визначається сформованість готовності майбутніх юристів до професійної діяльності в пенітенціарній системі України.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз наукових праць із даної проблеми свідчить про те, що вивчені лише окремі аспекти підготовки працівників пенітенціарної системи (О. Г. Бондарчук, Ю. В. Гагарін, Г. В. Зайцева, Е. Н. Казакова, М. І. Кузнецов та ін.). Досліджувалися, зокрема, проблема формування готовності майбутніх юристів до виховної роботи з неповнолітніми злочинцями (Д. А. Саблін); питання психологічних особливостей формування організованості в майбутніх співробітників державної пенітенціарної служби України (О. П. Шамрук); проблема підготовки працівників пенітенціарної системи до діяльності з ресоціалізації засуджених (О. В. Гуцев).

Водночас питання професійної підготовки «не полишало своєї актуальності впродовж усього періоду існування органів виконання покарань: чи то тюремної системи імперських часів, чи радянської виправно-трудової, чи сучасної пенітенціарної» [1, 343]. Отже, пошук нових форм діяльності змушує по-новому подивитися на підготовку відповідних кадрів.

Разом із тим, аналіз наукових джерел доводить, що сьогодні бракує робіт щодо узагальнення критеріїв, показників та рівнів сформованості й

готовності майбутніх юристів до професійної діяльності в пенітенціарній системі України.

Мета статті полягає в розкритті стану сформованості готовності майбутніх юристів до професійної діяльності в пенітенціарній системі України.

Методи дослідження. З метою дослідження даної проблеми нами використовувався комплекс емпіричних методів (тестування, анкетування, спостереження тощо).

Виклад основного матеріалу. Аналіз фахової літератури та педагогічні спостереження дозволили виокремити у структурі готовності майбутніх юристів до професійної діяльності в пенітенціарній системі України мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний та особистісний компоненти, які тісно пов'язані між собою.

З метою вирішення дієвих задач формування в майбутніх юристів готовності до професійної діяльності в пенітенціарній системі України доцільно виділити критерії й показники, які мають ґрунтуватися на структурних компонентах означеної готовності.

Ураховуючи зазначені положення й опираючись на зроблені висновки з питань аналізу отриманих результатів, нами було розроблено систему критеріїв і показників готовності майбутніх юристів до професійної діяльності в пенітенціарній системі відповідно до її структурних компонентів, що відображають рівень сформованості та її сутнісні характеристики.

На основі аналізу теоретичних досліджень наукової літератури з проблеми і власного досвіду викладацької діяльності нами відповідно до структурних компонентів готовності (мотиваційного, когнітивного, операційно-діялісного та особистісного) були визначені й обґрунтовані критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх юристів до професійної діяльності в пенітенціарній системі України.

Мотиваційний критерій представлений такими показниками: захопленість професією юриста; позитивною мотивацією й розумінням соціальної значущості професійної діяльності в пенітенціарній системі країни; прагнення до саморозвитку та самовдосконалення.

Когнітивний критерій характеризується такими показниками: загальне розуміння значення професійно орієнтованих знань щодо системи органів та установ, які виконують кримінальні покарання в Україні, міжнародних стандартів поведінки із засудженими та попередньо ув'язненими особами і процесом їх ресоціалізації, нормативно-правових документів, що регламентують професійну діяльність юриста.

Операційно-діяльнісний критерій включає такі показники: професійно орієнтовані вміння та навички, які покладено в основу успішної професійної діяльності в державній пенітенціарній системі.

Особистісний критерій представлений такими показниками: організаційні та комунікативні здібності, що дозволять ефективно працювати в Державній пенітенціарній службі України.

Важливою складовою нашого дослідження була експериментальна робота. Її мета полягала в перевірці ефективності виявлених і теоретично обґрунтованих педагогічних умов підготовки майбутніх юристів до професійної діяльності в пенітенціарній системі України.

Експериментальна робота здійснювалася протягом 2012–2016 років і складалася з пошукового, емпіричного та підсумково-узагальнювального етапів.

Перший, *пошуковий*, етап експериментальної роботи тривав протягом 2012–2013 рр. Під час цього етапу було проаналізовано наукову літературу, закони, постанови й інші нормативно-правові документи, відтак уточнено понятійно-термінологічний апарат дослідження. Водночас узагальнено матеріал із досліджуваної проблеми, визначено структуру готовності майбутніх юристів до професійної діяльності в пенітенціарній системі нашої країни, а також критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх юристів до професійної діяльності в державній пенітенціарній системі.

Протягом *емпіричного* етапу експериментальної роботи (2013–2015 рр.) нами було розроблено педагогічну модель і обґрунтовано педагогічні умови формування готовності майбутніх юристів до професійної діяльності в пенітенціарній системі України. При цьому впроваджувалися педагогічні умови підготовки майбутніх юристів до професійної діяльності в державній пенітенціарній системі та здійснювався моніторинг рівнів сформованості готовності майбутніх юристів до цієї діяльності.

Третій, *підсумково-узагальнювальний*, етап (2015–2016 рр.) передбачав систематизацію отриманої інформації й опрацювання результатів експерименту, уточнення загальних висновків і практичних рекомендацій, а також оформлення рукопису кандидатської дисертації й окреслення перспектив дослідження проблеми.

Зауважимо, що сформованість готовності майбутніх юристів до професійної діяльності в пенітенціарній системі України оцінювалася на основі мотиваційного, когнітивного, операційно-діяльнісного й особистісного критеріїв (рис. 1).

З цією метою ми склали діагностичну програму, в основу якої покладено комплекс апробованих і власно розроблених методик для визначення рівня сформованості готовності майбутніх юристів до професійної діяльності в пенітенціарній системі України .

Причому доцільною при оцінюванні сформованості готовності майбутніх юристів до професійної діяльності в державній пенітенціарній системі за мотиваційним критерієм, на нашу думку, є методика виявлення

мотивації й досягнення, запропонована Ю. М. Орловим. Отже, відповідно до цієї методики, студент мав відповісти «так» або «ні» на 23 твердження. Нами було складено ключ до тесту і шкала: за кожний збіг відповіді з ключем студенту зараховується 1 бал. Відповідь «так» є результативною щодо тверджень 2, 6, 7, 8, 14, 16, 18, 19, 21, 22, 23, а відповідь «ні» – щодо тверджень 1, 3, 4, 5, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 17, 20. Після виконання завдань підсумовується загальна кількість балів і визначається відповідний рівень сформованості (високий, середній, низький). Таким чином, за мотиваційним критерієм високий рівень сформованості готовності майбутніх юристів до професійної діяльності в пенітенціарній системі України відповідає сумі 23–17 балів, середній рівень відповідає сумі 16–12 балів, низький рівень відповідає сумі 11 і менше балів.

Водночас для оцінювання готовності майбутніх юристів до професійної діяльності в пенітенціарній системі України за когнітивним критерієм нами розроблені тестові завдання для оцінки теоретичних знань. Студенти мали відповісти на 40 питань, обравши правильну відповідь, яка оцінювалася в один бал.

Рис. 1. Методики оцінки критеріїв сформованості структурних компонентів готовності майбутніх юристів до професійної діяльності в пенітенціарній системі України

За когнітивним критерієм високий рівень сформованості готовності майбутніх юристів до професійної діяльності в пенітенціарній системі України відповідає сумі 40–32 бали, середній рівень відповідає сумі 31–22 бали, низький рівень відповідає сумі 21 і менше балів.

Відповідно ж до операційно-діяльнісного критерію нами було розроблено «Картку для самооцінювання рівня сформованості готовності майбутніх юристів до професійної діяльності в пенітенціарній системі України».

За допомогою цієї картки студенти мали оцінити свої професійні вміння. Це, зокрема, такі вміння, як: самостійно визначати цілі, налаштувати себе на їх реалізацію; аналізувати, передбачати наслідки своєї діяльності, використовувати інформацію; здійснювати розподіл функціональних обов'язків між працівниками; визначати правову проблему, яка потребує врегулювання та перспективи її вирішення в умовах чинного законодавства; застосовувати нормативні акти з різних галузей права; управляти колективом та активізувати персонал у процесі вирішення поставлених завдань; правильно й повно відображати результати юридичної діяльності в документації; знаходити оптимальну стратегію поведінки в конфліктних ситуаціях і самостійно розробляти нову стратегію поведінки в певному напрямі; забезпечити дотримання вимог трудового розпорядку; складати процесуальні документи, що належать до сфери управління Державної пенітенціарної служби України. Причому завдання було оформлено у вигляді таблиці: у відповідній графі напроти кожного із запропонованих 10-и умінь студенти, оцінюючи свій рівень володіння тим чи іншим умінням, мали зробити позначку за такою шкалою: В – високий рівень, С – середній рівень, Н – низький рівень.

Таким чином, за операційно-діялісним критерієм високий рівень сформованості готовності майбутніх юристів до професійної діяльності в пенітенціарній системі України відповідає сумі 50–45 балів, середній рівень майбутніх юристів до професійної діяльності в пенітенціарній системі України відповідає сумі 44–40 бали, низький рівень майбутніх юристів до професійної діяльності в пенітенціарній системі України відповідає сумі 39 і менше балів.

Як відомо, у роботі юриста важливу роль відіграють управлінські й комунікативні навички. Отже, для визначення рівня сформованості готовності майбутніх юристів до професійної діяльності в пенітенціарній системі України за особистісним критерієм було доцільно звернутися до «Тесту на визначення рівня здатності приймати рішення» та «Тесту на оцінювання організаторських і комунікативних умінь» (КОС-1).

Завдання «Тесту на визначення рівня здатності приймати рішення» складається з 12 запитань, на які можливі два варіанти відповіді – «так» або «ні», і складний ключ. Аналіз результатів починається з порівняння отриманих результатів з відповідним ключем. Тест має такий ключ: в 1 бал

оцінюються відповіді «так» на запитання 9; у 2 бали – 10; у 3 бали – 1, 2, 5, 6, 12; у 4 бали – 4, 8; у 5 балів – на 3-є запитання. У 1 бал оцінюються відповіді «ні» на запитання 1, 2, 5, 8; у 3 бали – 7; у 5 балів – на 11-є запитання. Для визначення результату підсумовується загальна кількість балів.

При цьому високий рівень сформованості готовності майбутніх юристів до професійної діяльності в пенітенціарній системі України відповідає сумі 31–19 балів, середній рівень відповідає сумі 18–10 балів, низький рівень відповідає сумі 9 і менше балів.

Тест на оцінювання організаторських і комунікативних умінь» (КОС-1) включає 40 запитань, за яким студенти відповідають («так» чи «ні»). Відтак, визначається рівень комунікативних і організаторських здібностей. Обробка й інтерпретація результатів передбачає порівняння відповідей із ключем, причому окремо за комунікативними й організаторськими вміннями.

Аналіз результатів починається з порівняння отриманих результатів з відповідним ключем. Ключ для обробки даних методики «КОС-1» має такий вигляд: для визначення організаторських умінь і схильностей ураховується відповідь «так» на запитання 2, 6, 10, 14, 18, 22, 26, 30, 34, 38, а відповідь «ні» – на запитання 4, 8, 12, 16, 20, 24, 28, 32, 36, 40. Для визначення ж комунікативних умінь ураховується відповідь «так» на запитання 1, 5, 9, 13, 17, 21, 25, 29, 33, 37 та відповідь «ні» на запитання 3, 7, 11, 15, 19, 23, 27, 31, 35, 39. Для визначення результату необхідно підсумувати набрані бали.

Таким чином, високий рівень сформованості організаторських і комунікативних умінь майбутніх юристів, які готуються до професійної діяльності в пенітенціарній системі України, відповідає сумі 20–15 балів, середній рівень відповідає сумі 14–10 балів, низький рівень відповідає сумі 9 і менше балів.

Підкреслимо, що загальний рівень сформованості готовності майбутніх юристів до професійної діяльності в пенітенціарній системі України визначався як середнє арифметичне значення кожного із зазначених рівнів відповідно до визначених критеріїв. Показники розподілу балів щодо визначення рівнів сформованості готовності майбутніх юристів до професійної діяльності в пенітенціарній системі України подано в табл. 1.

Аналіз таблиці 1 показав, що високий рівень сформованості готовності майбутніх юристів до професійної діяльності в пенітенціарній системі України відповідає сумі 164–128 балів, середній рівень відповідає сумі 123–94 балів, низький рівень відповідає сумі 90 і менше балів.

На основі виділених критеріїв і показників нами були визначені рівні сформованості готовності майбутніх юристів до професійної діяльності в пенітенціарній системі України (низький, середній, високий).

Таблиця 1

Показники визначення рівнів сформованості готовності майбутніх юристів до професійної діяльності в пенітенціарній системі України (у балах)

Рівень готовності майбутніх юристів	Сума набраних балів під час проходження тесту за критеріями				
	Мотиваційний	Когнітивний	Операційно-діяльнісний	Особистісний	
				сформованість	
				здатності приймати рішення	організаторських, комунікативних умінь
Високий	23–17	40–32	50–45	31–19	20–15
Середній	16–12	31-22	44–40	18–10	14–10
Низький	11 і менше	22 і менше	39 і менше	9 і менше	9 і менше

Низький рівень готовності передбачає слабку сформованість професійних знань, умінь, навичок та особистісних якостей, які не дозволяють повною мірою виконувати поставленні завдання. Властиві: недостатня мотивація та незацікавленість в оволодінні майбутньою професією; не розуміє, навіщо потрібен цей вид професійної діяльності суспільству; недостатнє усвідомлення необхідності опанування сутності пенітенціарної системи, безініціативність майбутнього юриста в навчальній роботі. У студентів відсутній інтерес до професійної діяльності в пенітенціарної системи України, немає бажання самостійно розвиватися для успішної професійної діяльності. Студенти відчувають труднощі під час вирішення професійних завдань.

Середній рівень готовності передбачає достатню сформованість професійних знань, умінь, навичок і особистісних якостей, які необхідні для виконання професійної діяльності. Достатня мотивація й розуміння професійної діяльності в пенітенціарній системі щодо її важливості в суспільстві, а також знання щодо фахових обов'язків. Стереотипність підходу до виконання навчальних дій. У студентів проявляється інтерес до професійної діяльності в пенітенціарній системі України, бажання самостійно розвиватися для успішної професійної діяльності. Проявляється здатність вирішувати професійні завдання.

Високий рівень готовності характеризується ґрунтовними професійними знаннями, уміннями, навичками й особистісними якостями, завдяки яким можна здійснювати професійну діяльність у пенітенціарній системі України. Стійка мотивація та сформоване повне розуміння важливості професійної діяльності в пенітенціарній системі в суспільстві.

Характерні: наполегливість, ініціативність та цілеспрямованість навчальних дій студентів. У студентів проявляється ярко виражений інтерес до професійної діяльності в пенітенціарній системі України, бажання самостійно розвиватися. З легкістю вирішує професійні завдання та розуміє важливість функціональності обов'язків.

Висновок та перспективи подальших наукових розвідок. Розкрито сутність критеріїв, показників і рівнів сформованості готовності майбутніх юристів до професійної діяльності в пенітенціарній системі України.

Подальшого вивчення потребує питання узагальнення досвіду діяльності зарубіжних систем практичної підготовки майбутніх юристів до професійної діяльності в пенітенціарній системі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сокальська О. В. Професійна підготовка фахівців пенітенціарної служби (сторінки історії) / О. В. Сокальська // Сучасна наука – пенітенціарній практиці : зб. мат-в II Міжнар. практ. конф. (Київ, 4 груд. 2014 р.) / за ред. В. П. Тихого, Є. Ю. Бараша. – Київ : Ін-т крим.-викон. служби; Київ. регіон. центр НАПрН України, 2014. – С. 343–345.

REFERENCES

1. Sokalska, O.V. (2014). Profesiina pidhotovka fakhivtsiv penitentsiarnoi sluzhby (storinky istorii) [Professional training of penitentiary service specialists (history pages)]. In V. P. Tykhoho, Ye. Yu. Barasha (Eds), *Suchasna nauka – penitentsiarnii praktytsi: zb. mat-v II Mizhnar. prakt. konf. (Kyiv, 4 grud. 2014 r.)* (pp. 343–345). Kyiv: In-t krym.-vykon. sluzhny; Kyiv. region. tsentr NAPrN Ukrainy.

РЕЗЮМЕ

Ситовская Л. Методические аспекты подготовки будущих юристов к профессиональной деятельности в пенитенциарной системе Украины.

Автором рассматриваются методические аспекты подготовки будущих юристов к профессиональной деятельности в пенитенциарной системе Украины в условиях современного высшего учебного заведения. В статье указывается, что во время экспериментальной работы для определения сформированности готовности будущих юристов к профессиональной деятельности в пенитенциарной системе Украины выделены такие критерии: мотивационный, когнитивный, операционно-деятельный, личностный. В частности, охарактеризованы методики определения этих критериев. Выяснено содержание поискового, эмпирического и итогово-обобщающего этапов, организации исследования относительно подготовки будущих юристов к профессиональной деятельности в пенитенциарной системе Украины.

Ключевые слова: методическая подготовка, критерии, показатели, уровни, методики, педагогические условия, будущие юристы, пенитенциарная система

SUMMARY

Sitovska L. Methodological aspects of future lawyers' training in professional activity in Ukrainian penitentiary system.

Preparation of future legal specialists for professional activity in the Ukrainian penitentiary system is the new trend of higher education in Ukraine. Particularly today Ukraine needs lawyers with high-quality training, which foremost forms higher education institution. In this scientific article the author considers methodological aspects of future lawyers' training in professional activity in Ukrainian penitentiary system in terms of a modern higher education institution. In the article criteria (motivational, cognitive, operative-practical, personal), indices and levels (low, medium, high) of formation of future lawyers'

readiness for professional activity in Ukrainian penitentiary system is characterized. In particular, identification methods of these criteria are characterized. During assessment of formation of future lawyers' readiness for professional activity in Ukrainian penitentiary system by motivational criterion the identification method of motivation and achievement offered by Yu. M. Orlov is used. Simultaneously for assessment of formation of future lawyers' readiness for professional activity in Ukrainian penitentiary system by cognitive criterion the author has developed test tasks for estimation of theoretic knowledge and by operative-practical criterion "Map for self-estimation of the level of formation of the future lawyers' readiness for professional activity in Ukrainian penitentiary system" has been developed as well. Simultaneously by personal criterion "Test for determination of the level of decision-making ability" and "Test for estimation of organizational and communicative skills" (KOS-1) are used. Content of search, empirical and summary-generalized stages of organization of the investigation of the future lawyers' training for professional activity in the state penitentiary system has been revealed. Proceeding from analysis of theoretic investigations of the research literature on the above mentioned matter and own experience of pedagogical activity using structural components of readiness (motivational, cognitive, operative-practical, personal) the author determined and conditioned criteria, indices and levels of formation of the future lawyers' readiness for professional activity in Ukrainian penitentiary system. Levels of formation of future lawyers' readiness for professional activity in Ukrainian penitentiary system (low, medium, high) have been determined.

Key words: *methodological training, criteria, levels, indices, methods, pedagogical conditions, future lawyers, penitentiary system.*

УДК 378.091.12:159.9

Тетяна Тернавська

ПВНЗ «Кіровоградський інститут
державного та муніципального управління
Класичного приватного університету»
Orcid iD 0000-0002-9464-3175

ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

У статті визначено й теоретично обґрунтовано формування ефективної комунікації в майбутніх соціальних працівників у процесі вивчення практичних дисциплін. Було застосовано теоретичні та емпіричні методи дослідження. Зазначено, що сформованість умінь і навичок ефективної комунікації для майбутніх соціальних робітників відбувається шляхом засвоєння методів і технологій спілкування за рахунок проговорювання, участі в діалогах та дискусіях, програвання проблемно-ситуаційних завдань, розв'язання конфліктів і суперечностей у процесі презентації творчих проектів.

Ключові слова: *комунікація, ефективна комунікація, комунікативна компетентність, формування пізнавальної діяльності, практичний курс, ефективні технології навчання, соціальні працівники, соціальна педагогіка.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку та вдосконалення методів і технологій навчально-виховного процесу вищої школи, у межах підвищення якості підготовки майбутніх професіоналів, дуже гостро постає питання формування розуміння сутності ефективного спілкування, його складових, особливостей офіційного спілкування в умовах діяльності